

34. výroční konference LIBER **5. 7. až 8. 7. 2005, Groningen, Nizozemsko**

Zpráva ze zahraniční cesty

Úterý 5. 7. 2005 – dopoledne: Setkání členů výkonného výboru LIBER a zástupců národních asociací vědeckých knihoven evropských zemí.

Setkání zahájil prezident LIBER *Erland Kolding Nielsen*, který krátce shrnul historii LIBER. Dále uvedl, že v letech 2002-2003 vypracoval výkonný výbor pracovní dokument, v němž nastínil vizi dalšího rozvoje LIBER. V roce 2003 zadala LIBER, s cílem najít náměty pro další rozvoj, společnost MacDougall Consulting vypracování srovnávací studie zabývající se mezinárodními knihovnickými organizacemi. O těchto dokumentech se diskutovalo na 33. výroční konferenci v roce 2004 v Petrohradě a převládl zde názor, že LIBER se má pokusit o novou dimenzi aktivit a rozvoj nových služeb pro knihovny. Zároveň bylo jasné řečeno, že předpokladem tohoto rozvoje je změna organizační struktury LIBER a jejího financování, tj. zvýšení členských poplatků, neboť za současného stavu, kdy jsou aktivity LIBER závislé pouze na dobrovolné práci členů výkonného výboru (pouze jedna placená síla – sekretář na poloviční úvazek) není možné žádné zásadní změny realizovat.

V srpnu 2004 byl všem členům rozeslán dotazník, který měl zjistit názory členů na další rozvoj LIBER. Odezva však byla minimální.

V lednu 2005 výkonný výbor rozpracoval plán úkolů, které je třeba splnit do výroční konference LIBER v r. 2006. Zahrnuje tyto činnosti:

- stanovit pozice a cíle LIBER s ohledem na služby, které by mohla poskytovat knihovnické komunitě,
- vytvořit seznam existujících podobných organizací, identifikovat tak mezery či případné překrývání a rozvinout síť služeb jednak ve spolupráci s existujícími organizacemi, jednak novými aktivitami tam, kde služby chybí,
- zahájit diskusi s těmito organizacemi a zjistit jejich zájem o spolupráci na rozvoji služeb,
- reorganizovat vnitřní strukturu LIBER s možností zrušit čtyři existující sekce a nahradit je časově omezenými skupinami pro řešení aktuálních úkolů,
- změnit principy členství tak, aby se řádnými členy mohly stát národní (regionální) organizace a asociace,
- vytvořit novou strukturu členských poplatků, která by zohledňovala velikost instituce, zemi původu a případné členství v jiné organizaci či asociaci.

Na základě tohoto pracovního materiálu byl vytvořen dotazník, který byl rozeslán 55 evropským organizacím. Účelem bylo získat podklady pro širokou diskusi o dalším směřování LIBER. Výsledky dotazníkové akce představil člen výkonného výboru zodpovědný za rozvoj *Raf Dekeyser*. Z 55 rozeslaných dotazníků se vrátilo vyplněných 21, z toho 7 ze zemí střední a východní Evropy. Většina odpovědí vyzněla v tom smyslu, že je třeba, aby se LIBER proměnila a zaměřila své aktivity na některá nová témata, 13 respondentů vyjádřilo souhlas s tím, aby se LIBER stala zastřešující organizací pro národní a regionální organizace a asociace. Byla navržena řada témat, jimiž by se LIBER měla zabývat, přičemž se projevila zřetelně odlišná očekávání západních a východních zemí. Jednalo se především o:

- harmonizaci datových formátů,

- standardizaci služeb a jejich kvality, certifikaci a evaluaci knihoven, zvyšování jejich významu pro vědeckou komunitu
- otázky alternativních způsobů sdílení vědeckých poznatků – „open access“ aktivity,
- vytváření mezinárodních konsorcií,
- sdílení a výměna zkušeností mezi národními (regionálními) organizacemi,
- společná příprava projektů v rámci EU, informace o finančních zdrojích pro východoevropské knihovny,
- koordinace při získávání statistických dat,
- podpůrné aktivity pro celoživotní vzdělávání knihovníků,
- digitalizační projekty,
- centrální uchovávání (ochrana) pro licencované elektronické zdroje,
- sdílení informací o vzácných zdrojích,
- bezbariérový přístup vědecké komunity do vědeckých knihoven v celé Evropě.

Následovala diskuse v plénu, kterou řídil vice-president LIBER *Hans Geleijnse*. Diskutovalo se o těchto čtyřech okruzích:

- statistiky, benchmarking, audit – téma se zdá významnější pro východoevropské země,
- elektronické informační zdroje, aktivity ICOLC, mezinárodní konsorcia, ohrožení diktátem mezinárodních komerčních dodavatelů,
- profesní vzdělávání (seznamy expertů, organizace výměnných pobytů, zahájení spolupráce s EBLIDOU, která má pracovní skupinu pro profesní vzdělávání),
- lobbying – navázání úzké spolupráce s EBLIDOU v otázkách autorských práv a se SPARC Europe v oblasti komunikace vědeckých poznatků.

Závěrem byly stanoveny tři oblasti, které mají hlavní prioritu pro příští činnost. Jsou to:

- zajišťování výměny informací,
- vyhledávání a zveřejňování „best practice“,
- iniciování změny v komunikaci vědeckých poznatků.

Výkonný výbor se bude těmto tématům věnovat a vypracuje akční plán. Další diskusní setkání se uskuteční před výroční konferencí příští rok v Uppsale.

Úterý 5. 7. 2005 – odpoledne: Předkonferenční přednášky na téma: Role univerzitních knihoven v blízké budoucnosti.

Prvním přednášejícím byl *Lorcan Dempsey (OCLC, USA)*, jehož přednáška měla název „Knihovna v době Amazooglu“. Hlavní závěry z této přednášky jsou následující: Je třeba se smířit se skutečností, že žijeme v době Amazonu a Googlu, nové možnosti je třeba vzít jako výzvu ke spolupráci nikoli k soupeření. Je třeba soustředit se na služby a dát jim nový rozměr. V klasické knihovnické lince „gather – create – share“ je třeba položit nový důraz na share. Nestačí zdroje jen zpřístupňovat, je třeba je integrovat do workflow na univerzitách. Heslem dne je přizpůsobit se uživatelům, ne je nutit, aby se přizpůsobovali oni nám.

Z přednášky na téma e-Research, kyberinfrastruktury a budoucnosti knihoven, kterou proslavil *Tony Hey (e-Science Core Prolamme, UK)*, vyplynulo, že aktivity vedoucí k volnému přístupu k výsledkům vědeckého výzkumu financovaného z veřejných zdrojů budou nabývat stále většího významu. Velkou výzvou pro knihovny by tedy mělo být budování univerzitních repozitářů.

Thomas Hapke (Technische Universität Hamburg-Harburg, Germany) se ve své přednášce věnoval vzdělávací úloze knihoven, která nabývá stále většího významu. V době, pro kterou je typický rychlý konzum i v oblasti informací, je třeba přesunout pracovníka od referenčního stolu do prostoru (fyzicky i virtuálně) a nabízet individuální konzultace. Knihovna musí hrát aktivní roli ve výuce dovedností vedoucích k informační gramotnosti. Především v tomto smyslu se musí stát pro univerzitu nezbytnou.

Součástí slavnostního zahájení konference, které se konalo v podvečer 5. 7. 2005 pod záštitou University of Groningen, provincie a města Groningen, byly dvě přednášky programových řečníků, jimiž byli *prof. Gert Holstege* a *dr. Leo Waaijers*. První z řečníků, profesí neurochirurg, se ve své prezentaci zaměřil na srovnání funkcí lidského mozku s úlohou knihoven v oblasti uchovávání a zpřístupňování poznatků. Druhý z řečníků, který je expertem v problematice nizozemských vysokoškolských knihoven a který před svým odchodem do důchodu působil jako University Librarian na TU Delft, se ve svém příspěvku věnoval budoucí roli knihoven v procesu zpřístupňování výsledků vědeckovýzkumné činnosti v prostředí digitální komunikace. Tedy v době, v níž stále větší význam pro orientaci v publikovaných dokumentech nabývají výkonné vyhledávací nástroje typu Google a rozsáhlé volně přístupné repozitáře. Toto prostředí se v mnohém odlišuje od tradičních modelů šíření, uchovávání a zpřístupňování informací a leckomu by se mohlo zdát, že v něm není prostor pro knihovny a jejich dosavadní služby. Je zřejmé, že budoucnost knihoven a knihovníků je závislá na tom, jakým způsobem zvládnou nezbytnou proměnu sebe a svých pracovišť z „libraries“ na „libratories“, což je nový výraz, jímž se řečník pokusil vyjádřit obsah budoucí funkce knihoven. Ty by měly sloužit současně jako knihovny, repozitáře a pracoviště zajišťující spolupráci mezi vědeckými pracovníky, učiteli i managementem univerzit.

Autory příspěvků přednesených na konferenci v dalších dnech byli především zástupci knihoven prezentující zkušenosti svých pracovišť v dané oblasti a rovněž zástupci řešitelů významných projektů. Část programu byla vyhrazena zástupcům firem, kteří představili některá nová řešení pro budování a zpřístupňování sbírek digitálních dokumentů (IBM, ProQuest, OCLC PICA), případně pro některé další oblasti činnosti knihoven (3M, Ex Libris, GEAC – vyhledávací rozhraní pro systém veřejných knihoven provincie Groningen aj.). Prostřednictvím výstavních stánků prezentovali své produkty či služby sponzoři konference (3M, ADLIB Information systems, Blackwell's Book Services, Brill Academic Publishers, Elsevier, Harrasowitz, IBM, OCLC | PICA, Oxford University Press, ProQuest, Springer, Puvill Libros a další.

Středa 6. 7. 2005 – program druhého dne konference byl věnován problematice uchovávání tradičních knihovních sbírek a novým řešením pro zpřístupňování jejich obsahu v digitalizované podobě.

Helen Shenton z British Library (BL) se ve svém vystoupení věnovala trendům v oblasti staveb knihoven a skladů pro knihovní sbírky. Představila program BL v této oblasti, který se orientuje na nové možnosti uchovávání fyzických papírových sbírek, např. s využitím velkoprostorových obchodních a průmyslových skladů, využití automatizace při skladování a manipulaci se sbírkami. Věnovala se rovněž problematice požární ochrany a hašení požárů. Poukázala také na nové možnosti v oblasti digitalizace sbírek mimo pracoviště knihoven.

Ronald Milne z Oxford University (OU) na příkladu knihoven této univerzity představil problémy a výzvy, s nimiž se setkávají knihovníci, kteří musí spravovat rozsáhlý systém původně samostatných 40 knihoven této instituce, které byly integrovány do systému OULS

(Oxford University Library Service). Ve svém vystoupení představil i účast OU v digitalizačním projektu Google Print.

Jonas Palm z National Archive ve, Stockholmu uvedl ve své prezentaci přehled výsledků řešení významných projektů v oblasti ochrany a konzervace dokumentů, jež byly řešeny v posledních letech. Např.:

- InkCor, <http://www.infosrvr.nuk.uni-lj.si/jana/Inkcor/index.Htm>
- PaperTreat
- IDAP, <http://www.idap-parchment.dk/portal/DesktopDefault.aspx>
- Papyrus, <http://papyrus.uni-lj.si/index.html>
- SurveNIR

Věnoval se rovněž projektům z oblasti zpracování a uchovávání digitalizovaných dokumentů a dlouhodobé konzervace a archivace zvukových dokumentů na magnetických páskách (projekt TAPE, <http://www.tape-online.net/>).

Carla Montori z University of Michigan ve svém vystoupení informovala o aktivitách ARL (Association of Research Libraries) v oblasti digitalizace.

Hans van Dormolen z Koninklijke Bibliotheek v Haagu se věnoval především technickým aspektům ochrany mikrofilmů a fotografií, tj. výsledkům řešení projektů národního konzervačního programu Nizozemska Metamorfoze (<http://www.metamorfoze.nl/>).

Françoise Vandooren z Université Libre v Bruselu shrnula ve svém příspěvku závěry studie zaměřené na evropský trh vědeckých publikací, především z pohledu technicko-ekonomického vývoje této oblasti v posledním období. Záměrem studie je poskytnout podrobný přehled trhu a jeho účastníků, včetně vlivů, které na tento trh působí (ekonomické modely, technologický rozvoj, volně dostupné zdroje, právní prostřední, archivace dat apod.). Studie by měla napomoci stanovit a formulovat předběžná doporučení ve vztahu ke všem zkoumaným aspektům dané problematiky.

Jean Sykes z London School of Economics představila konsorcium NEREUS (<http://www.nereus4economics.info/>), jehož cílem je zabezpečit přístup k elektronickým informačním zdrojům v oblasti ekonomických věd. Členy konsorcia, jež svou činností navazuje na výsledky řešení projektů financovaných z prostředků EC Decomate a Decomate2 ukončené v roce 2000, je v současnosti 10 významných ekonomických knihoven z 6 zemí EU. Pokračování projektů ze zdrojů EC již nebylo možné vzhledem k tomu, že 6. rámcový program neumožňuje poskytovat finance na jednooborově zaměřené projekty. V současnosti je další rozvoj zajištěn z finančních prostředků členských knihoven, které se ovšem snaží nalézt i další zdroje financování. Příspěvek shrnul hlavní výhody, jež řešení projektu přineslo koncovým uživatelům i výhody pro knihovny, které jsou členy konsorcia.

William Nixon z University of Glasgow informoval o institucionálních iniciativách v oblasti otevřeného přístupu k informačním zdrojům prostřednictvím výsledků řešení projektu Daedalus (<http://www.lib.gla.ac.uk/daedalus/>). Klíčovými prvky otevřeného přístupu jsou repozitáře volně přístupných zdrojů (publikované příspěvky, preprinty, konferenční materiály, disertace, obrazové materiály apod.), volně přístupné vědecké časopisy a s tím související institucionální politika. Instituce, jako např. univerzity, by měly poskytnout infrastrukturu umožňující budovat, naplňovat, udržovat, dlouhodobě uchovávat a zpřístupňovat tyto volně přístupné repozitáře vědecké literatury.

Bas Savenije z Universiteitsbibliotheek Utrecht představil výsledky projektu DARLIN – Dutch Archive for Library and Information sciences (<http://www.nvb-darlin.nl/nl/index.html>), jehož cílem je vybudování online archivu publikací z oblasti knihovnictví a informační vědy. V příspěvku byl rovněž nastíněn návrh na rozšíření projektu do budoucna, tj. snaha vybudovat evropský repozitář publikací z dané oblasti.

Čtvrtek 7. 7. 2005 – program druhého dne byl zaměřen především na otázky řízení knihoven a spolupráci v oblasti budování sbírek informačních zdrojů a jich zpřístupňování

Suzanne Jouguet informovala o zavádění systému na podporu řízení v Bibliothèque Nationale de France. Tento systém by měl umožnit analyzovat data získaná z různých zdrojů a využít je lépe v rozhodovacích procesech na různých místech v knihovně, na prvním místě v oblastech ochrany knihovnických sbírek a v řízení lidských zdrojů.

Ulrich Niederer z Zentral- und Hochschulbibliothek v Luzernu seznámil účastníky s výsledky řešení projektu sedmi univerzit v německy mluvící části Švýcarska, jehož záměrem byla spolupráce knihoven v oblasti budování a využívání online katalogů a na ně navazujících služeb uživatelům. Příspěvek byl zaměřen na zhodnocení přínosů tohoto projektu pro uživatele, pro něž výsledky řešení (byl využit knihovní systém Aleph 500) díky sdílené databázi uživatelů přinášejí při využívání fondů jednotlivých zúčastněných knihoven řadu výhod. Současně je tento systém přínosem i pro knihovny.

Bill Simpson z University of Manchester informoval ve svém příspěvku o zkušenostech získaných při slučování velké knihovny (John Rylands University Library of Manchester) se dvěma menšími knihovnami (UMIST Library a Manchester Business School), jež proběhlo v roce 2004 v souvislosti se vznikem University of Manchester. Důležitým faktorem této změny vedle nutných organizačních a ekonomických důsledků byly záležitosti spojené s řešením personálních otázek. Důležité přitom bylo zajistit, aby všichni pracovníci původně samostatných knihoven získali jistotu, že se nemusejí obávat existenčních problémů a že se s nimi počítá, byť v odlišných podmínkách a s jinými povinnostmi, i v nově vytvořené knihovně.

Nol Verhagen z University of Amsterdam se věnoval spolupráci ústřední univerzitní knihovny a decentralizovaných fakultních a ústavních knihoven v podmínkách, kdy management na fakultní úrovni považuje centralizaci knihovnických služeb za byrokratickou brzdu v oblasti služeb i dalších činností knihoven, tedy především ve vztahu k uživatelům z jednotlivých fakult. Tento postoj ovlivňuje řadu činností knihovny, především se dotýká problematiky digitalizace, licenčních smluv na přístup k elektronickým zdrojům, dodávání dokumentů apod.

Elmar Mittler z Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek v Göttingenu informoval o zkušenostech týkajících se spolupráce německých knihoven v oblasti budování knihovnických fondů. Rozdělení kompetencí a specializace jednotlivých knihoven při budování fondů přináší finanční úspory, z celkového pohledu vede k většímu pokrytí fondů v rámci dané oborové specializace a usnadňuje využívání sbírek s využitím meziknihovnických služeb a služeb dodávání dokumentů. Jedním z užitečných nástrojů je národní portál Vascoda (<http://www.vascoda.com/>).

Henk Voorbij z Koninklijke Bibliotheek v Haagu svůj příspěvek věnoval projektu kooperativního budování knihovnických fondů v oblasti humanitních věd, jehož řešení bylo

zahájeno v roce 1998 a proběhlo ve třech etapách. Finanční prostředky na doplnění fondů o knihy, časopisy a elektronické zdroje do té doby nedostupné v knihovnách na území Nizozemska byly získány z prostředků Netherlands Organization for Scientific Research. Podmínkou účasti knihoven na řešení projektu byla kromě jiného ochota sdílet fondy, prostřednictvím katalogů a meziknihovních služeb.

Julien van Borm z Universiteit van Antwerpen informoval o projektech spolupráce knihoven v Rusku, které byly realizovány v rámci programu EU Tempus. Projekt COPETER, <http://www.ruslan.ru:8001/copeter/> měl za cíl vyvinout spolupráci mezi třemi největšími univerzitami v Petrohradu prostřednictvím souborného katalogu, MVS a poskytování plnotextových informací uživatelům. Cílem navazujícího projektu DISCOPETER (podán jako projekt Tempus v roce 2005) je rozšíření této spolupráce i do dalších oblastí Ruské federace.

Pentti Vattulainen z National Repository Library of Finland v Helsinkách hovořil o zajištění přístupu uživatelů k rozsáhlým knihovním sbírkám tištěných dokumentů ve Finsku prostřednictvím vybudování národního repozitáře. Zmínil se rovněž o projektu umožňujícím přístup k elektronickým zdrojům FinELib, <http://www.lib.helsinki.fi/finelib/english/>.

Pátek 8. 7. 2005 – na programu třetího konference dne byly ještě dva plenární příspěvky:

Peter van Laarhoven z Rijksuniversiteit Groningen svůj příspěvek věnoval analýze výsledků podrobného sledování statistik a chování uživatelů v oblasti využívání elektronických zdrojů.

Emilija Banionyte z Vilnius Pedagogical University Library informovala podrobně o cílech a aktivitách organizace eIFL.net, která zastřešuje knihovní konsorcia v 50 rozvojových zemích.

Následovalo výroční plenární shromáždění LIBER, na němž byla poskytnuta i informace o jednáních týkajících se budoucnosti LIBER (viz výše). Odpoledne bylo věnováno návštěvám knihoven, jednak Public Library of Groningen, jednak knihoven University of Groningen (podle výběru účastníků konference, v našem případě šlo o návštěvu Central University Library).

Mgr. Iva Prochásková
Mgr. Daniela Tkačíková